

คุณธรรมจำเป็นสำหรับโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือ*

สายจิตรา นิสาย¹ มัลลิกา การกลีวิธี² นารท ศรีละโพธิ์³

(วันที่รับบทความ: 30 มีนาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ: 30 พฤษภาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 10 มิถุนายน 2563)

บทคัดย่อ

คุณธรรมเป็นสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ คุณลักษณะนิสัยหรือหลักของการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล โดยสอดคล้องกับมโนธรรมที่ตนยึดถือตามมาตรฐานทางสังคม เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ตระหนักรู้และเหมาะสมกับหลักศีลธรรมที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งได้รับการสั่งสมหรือปฏิบัติตามกันมารวมทั้งเป็นสิ่งที่ผู้อื่นและสังคมยอมรับได้ การสร้างความตระหนักและปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับคุณธรรมให้กับผู้เรียนในโรงเรียนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือ ซึ่งมีสภาพนักเรียนที่มีความเสี่ยงและเปราะบางมากกว่าโรงเรียนทั่วไป เนื่องจากความแตกต่างของสภาพแวดล้อมและบริบทของแต่ละพื้นที่ ความแตกต่างทั้งทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา เศรษฐกิจ สังคม ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณธรรมของผู้เรียน บทความวิชาการนี้จึงนำเสนอคุณธรรมจำเป็นสำหรับโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือของประเทศไทยเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาคุณธรรมและพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมต่อไป

คำสำคัญ: คุณธรรม, โรงเรียนชายขอบ, ทางภาคเหนือ

* บทความวิชาการ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2563

¹ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, E-mail: saijitttra@tbs.ac.th

² นิสิตระดับปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

³ อาจารย์, ประจำสาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์



The Moral in the Marginalized Schools Along the Northern Borders *

Saijittra Nisai¹ Mallika Karakasikhawitee² Nart Srilapo³

(Received: March 30, 2020; Revised: May 30, 2020; Accepted: June 10, 2020)

Abstract

Moral is a good virtue governing a person's behavior and mind, personality trait and principles of behavioral conduct. Moral is coherent with a person's conscience based on the society standards. It connects with a mindful awareness and ability to distinguish between right and wrong according to society's ethical standards that having been cultivated or practiced by people in the society. It is so crucial that moral needs to be cultivated and developed an awareness for students in schools, especially in the marginalized schools along the northern borders which are likely to include a higher number of at-risk and vulnerable groups of students. Due to the demographic and contextual differences such as the racial, linguistic, economic, social, religious and cultural varieties are all the major factors contributing to the moral growth of learners, this paper proposes the moral development necessary for students in the marginalized schools located in the northern borders of Thailand in order to provide a guideline for moral development and for developing the students to be the good citizens of the nation.

Keywords: Moral, Marginalized School, the Northern Borders

* The Article from Faculty of Education, Kasetsart University, 2020

¹ Student in Master of Education Degree, Curriculum and Instruction Program, Kasetsart University, E-mail: saijittra@tbs.ac.th

² Student in Master of Education Degree, Curriculum and Instruction Program, Kasetsart University

³ Lecturer, Curriculum and Instruction Division, Faculty of Education, Kasetsart University

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายที่จะเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกในคุณค่าของปรัชญาพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาค้นโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้และอยู่ดีมีสุข โดยสถานศึกษาถือเป็นหน่วยงานหลักในการบ่มเพาะเด็กและเยาวชนให้มีพฤติกรรมที่พึงามทั้งด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain) จิตพิสัย (affective domain) และทักษะพิสัย (psychomotor domain) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ที่ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาในมาตรา 23 ว่าการจัดการศึกษาทุกประเภทต้องเน้นความสำคัญให้มีความรู้คู่คุณธรรม นับได้ว่าเป็นแนวนโยบายการจัดการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากการพัฒนาค้นจะต้องให้ความสำคัญทั้งด้านความรู้และคุณธรรมควบคู่กันไป และในมาตรา 24 กำหนดให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่พึงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

การจัดการศึกษาให้เยาวชนไทยเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่โรงเรียนซึ่งถือเป็นสถาบันทางการศึกษาหลักต้องรับผิดชอบการจัดการศึกษา การสร้างและการพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะและเจตคติเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับเยาวชนในทุกระดับการศึกษา และทุกภูมิภาคของประเทศโดยตรง เนื่องจาก สังคมไทยในปัจจุบันต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ทำให้เกิดภาวะสับสนในวิถีชีวิต ค่านิยมและภูมิคุ้มกันทางสังคมลดลง ละเลยศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม โดยการเสริมสร้างคุณธรรมให้กับเยาวชน ควรรวมถึงเยาวชนบริเวณพื้นที่ชายขอบตามรอยตะเข็บชายแดนที่ตั้งอยู่ติดกับอาณาเขตประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งกลุ่มคนที่อยู่บริเวณแนวตะเข็บชายแดนจะถูกเรียกว่า คนชายขอบ ที่เป็นคำที่สังคมหยิบยื่นให้แก่ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ที่มี "กำลัง" น้อยกว่า คนชายขอบส่วนมากจึงมีสิทธิในการ "ครอบครอง" (engagement) สิ่งต่าง ๆ ในสังคมได้น้อยกว่าคนธรรมดา (ธงชัย สมบูรณ์, 2558) โดยเฉพาะเยาวชนที่อยู่บริเวณโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือของประเทศไทย ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์แบบชายขอบตามรอยตะเข็บชายแดนที่ตั้งอยู่ติดกับอาณาเขตประเทศเพื่อนบ้านที่มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ป่าไม้ ต้นน้ำ ลำธาร ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของประชาชนจะตั้งอยู่กระจัดกระจายเป็นหย่อมตามหุบเขา หุบเขา บนภูเขาสูง การคมนาคมไม่สะดวก มีความยากลำบากตลอดจนมีวัฒนธรรมและความเชื่อที่แตกต่างกัน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ รับจ้างหา

ของป่า มีฐานะยากจน และผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการหาเลี้ยงชีพมากกว่าให้บุตรหลานเข้ารับการศึกษ ทำให้นักเรียนขาดโอกาสทางการศึกษาเป็นอย่างมาก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552) ก่อปรกัวยังพบปัญหาคุกคามที่ทำให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ปัญหาความยากจน การขาดความอบอุ่นจากสถาบันครอบครัว ยาเสพติด ทะเลาะวิวาท มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และขาดวินัยในการดำเนินชีวิต ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการปลูกฝังกล่อมเกลียดด้วยหลักศีลธรรมทางศาสนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันแก่เด็กนักเรียนให้มีจิตสำนึก รู้ผิดชอบชั่วดี มีสติพิจารณาขังคิด มีจิตใจใฝ่ดี และมีพลังใจที่เข้มแข็งในการดำเนินชีวิตต่อไป (สุทธวีรณ ดันดิรจนาวงศ์ และศศิกาญจน์ ทวีสุวรรณ, 2552)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ากลุ่มเด็กในโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือมีภาวะเปราะบางทั้งทางสถานะสังคม เศรษฐกิจ วิถีความเป็นอยู่ ทักษะชีวิต ศาสนาและวัฒนธรรม ส่งผลให้มีโอกาสที่จะเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อสุขภาวะได้มากกว่าเด็กที่มีความพร้อม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ทำให้เกิดภาวะสับสนในวิถีชีวิต ค่านิยมและภูมิคุ้มกันทางสังคมลดลง ละเลยศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนที่เบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ ดังนั้น ผู้เขียนจึงสนใจศึกษาและนำเสนอคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือ ในประเด็นความหมายและความสำคัญของคุณธรรม การส่งเสริมคุณธรรมในปัจจุบัน และคุณธรรมสำหรับโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือ

ความหมายและความสำคัญของคุณธรรม

คำว่า “คุณธรรม” นั้น มาจากคำสองคำ คือคำว่า “คุณ” ที่หมายถึง สิ่งดีมีประโยชน์ (ยงค์ ชุ่มจิต, 2558) กับคำว่า “ธรรม” ที่หมายถึง ความจริง ความประพฤติดี ความถูกต้อง คุณความดี ความชอบ คำสั่งสอน (พระเทพินทร์ เทวินโท, 2544) ทำให้คุณธรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะของบุคคล เนื่องจาก คุณธรรมเป็นคุณ หรือสภาพคุณงามความดีของบุคคล (เกษม วัฒนชัย, 2557 และ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2551) เป็นความดีที่สูงสุดอันเกิดจากเจตจำนงและการปลูกฝังที่ดี (Kant, 2008) หรือเป็นหลักหรือเกณฑ์แห่งความประพฤติที่ดีงามที่เป็นที่ยอมรับของสังคมที่คนส่วนใหญ่ยึดถือปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบ (ชาเลื่อง วุฒิจันทร์, 2544) โดยเริ่มตั้งแต่ความนึกคิด ความปรารถนา ความตั้งใจ (เกษม วัฒนชัย, 2557) ความสำนึก (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2551) จนเกิดการตระหนักรู้ล้าลึกที่อยู่ในจิตใจ แยกแยะความผิดชอบชั่วดี หลักการควบคุม มโนพฤติกรรม การปรับแนวทางของความคิดให้สอดคล้องกับมโนธรรมที่ตนยึดถือและสังคมยอมรับได้ (Covey, 2004) และเมื่อคิดดีแล้วก็ย่อมแสดงพฤติกรรม คำพูด และการกระทำที่ปรากฏออกมาแล้วสังคมตัดสินว่าดี-จริง-และงาม (เกษม วัฒนชัย, 2557) เกิดความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (สำนักงานคณะกรรมการ

วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2551) ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน (ชาเลียง วุฒิจันทร์, 2544) และนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีและการประพาสที่ถูกต้อง ไม่ทำในสิ่งที่ผิดเพราะการขาดความรู้ (พระมหาจุลลัม ชูเลื่อน, 2546) ทั้งนี้ คำว่า “คุณธรรม” มักใช้คู่กับคำว่า “จริยธรรม” เสมอ เพราะคุณธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับคุณงามความดีภายในจิตใจ ส่วนจริยธรรมเป็นผลที่เกิดจากคุณธรรม จริยธรรมจะเกิดได้ต้องอาศัยคุณธรรมเป็นปัจจัยให้กระทำ (ยนต์ ชุ่มจิต, 2558) โดยทั้งคุณธรรม จริยธรรมของบุคคลทั่วไปจะเกิดมาจาก 2 แหล่ง คือ (รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ, 2560)

1. ภายในตัวบุคคล เป็นคุณธรรมที่เกิดจากพุทธิปัญญา (Intellectual Virtue) ซึ่งเป็นคุณธรรมระดับปัจเจกบุคคลที่มีสติปัญญา สามารถพัฒนาจริยธรรมด้วยหลักการคิดไตร่ตรอง กับคุณธรรมอันเกิดจากศีลธรรมจริยธรรม (Moral Virtue) ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ เรียนรู้จากการอยู่ร่วมกัน

2. ภายนอกตัวบุคคล เป็นสิ่งที่ทำให้คนเราทำความดี หรือละเว้นการกระทำในสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ได้แก่ กฎ ระเบียบ วัฒนธรรม สังคม และสถานการณ์ที่บุคคลประสบอยู่ โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษได้กล่าวถึงแหล่งกำเนิดจริยธรรมภายนอกตัวบุคคลไว้ 2 มุมมอง คือ จริยธรรมตามหลักนิติรัฐ เป็นการดำเนินตามบทกฎหมาย กับจริยธรรมตามมาตรฐานจริยธรรม

คุณธรรมจึงมีความสำคัญทั้งต่อตนเองและสังคม (สุชุมาล เกษมสุข, 2548) และเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตในสังคมที่คุณธรรมในสังคมหนึ่งไม่จำเป็นจะต้องดีหรือเป็นสิ่งที่ถูกต้องในอีกสังคมหนึ่งก็ได้ โดยคนที่อาศัยอยู่ในสังคมได้นั้น ไม่ใช่เพียงแต่การมีชีวิตอยู่ไปเท่านั้น แต่ต้องประเมินและเลือกวิถีชีวิตที่ดีกว่าดี (Porter, 1980) เพื่อเป็นเครื่องธำรงศักดิ์ศรีมนุษย์ เสริมสร้างบุคลิกภาพ มีหลักมั่นคงในด้านการตัดสินใจ เสริมมิตรภาพที่น่าเชื่อถือจากผู้อื่น ก่อให้เกิดความสัมพันธอันดี เสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตและต่อส่วนรวม ความเจริญให้แก่ประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการ พลเรือน, 2546)

การส่งเสริมคุณธรรมในปัจจุบัน

คุณธรรมในปัจจุบันที่ควรส่งเสริมให้กับเด็ก เยาวชนรวมถึงบุคคลทั่วไปจะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของแต่ละประเทศ ซึ่งลักษณะความแตกต่างดังกล่าว ส่งผลให้เกิดคุณลักษณะและแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน กล่าวคือ ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบ การส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของประเทศในกลุ่มอาเซียน พบว่า (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2557) คุณลักษณะเด่นด้านค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรมของแต่ละประเทศมีความหลากหลาย แต่ค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรมในกลุ่มประเทศอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ มีลักษณะเด่นร่วมกัน คือ ความเป็นเอกภาพในความหลากหลาย ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน/ความสามัคคี ความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะประเทศที่ยังคง

มีสถาบันกษัตริย์เป็นประมุข และความเป็นประชาธิปไตย โดยยุทธศาสตร์และแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของกลุ่มประเทศอาเซียนส่วนใหญ่ คือ

1. การกำหนดให้การส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติ
2. โรงเรียนสอนศาสนาเผยแพร่ค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียน
3. กระทรวงศึกษา โรงเรียน และสถาบันการศึกษาอื่นๆ ปลุกฝังและพัฒนาค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กและเยาวชนตามระดับชั้น และจำแนกในวิชาต่าง ๆ

ทั้งนี้ คุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่มีความจำเป็นอย่างมากที่สุดสำหรับประเทศไทย ด้วยการปลุกฝังจากผู้มีหน้าที่หลัก คือพ่อแม่ ผู้ปกครอง ญาติผู้ใหญ่ และสถาบันการศึกษา ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ สุจริต ความสามัคคี โปร่งดอง และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เห็นคุณค่า ยอมรับ และปรับตัวให้เข้ากับ ความแตกต่างหลากหลายด้านวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และเชื้อชาติของประเทศต่าง ๆ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ความเคารพสิทธิมนุษยชน ความเสียสละ และ มีระเบียบวินัย

รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่าง ๆ จำนวน 10 ประเทศ พบว่า (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และรุ่งเรือง สุชาภิรมย์, 2550)

กลุ่มประเทศในเอเชีย คือ สาธารณรัฐเกาหลี ใต้หวัน สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ศรีลังกา และอินเดียมีคุณลักษณะเด่นด้านคุณธรรมจริยธรรมร่วมกันมากที่สุด ประกอบด้วย ความขยันอดทน ทำงานหนัก และการรักการศึกษาหาความรู้ และคุณลักษณะร่วมรองลงมา ประกอบด้วย ความกตัญญู

กลุ่มประเทศในยุโรป คือ ฟินแลนด์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และสวีเดน และกลุ่มประเทศในอเมริกาเหนือและแปซิฟิกใต้ คือ แคนาดา และนิวซีแลนด์ มีคุณลักษณะเด่นด้านคุณธรรมจริยธรรมร่วมกันมากที่สุด ประกอบด้วย ความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์สุจริต

คุณลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มประเทศในเอเชีย กับกลุ่มประเทศในยุโรป อเมริกาเหนือ และแปซิฟิกใต้ คือ คนเอเชียมีคุณลักษณะเด่นด้านความกตัญญู ความรักชาติ อ่อนน้อม กล้าบริจาค และเชื่อในโชคชะตา ส่วนคนในในยุโรป อเมริกาเหนือและแปซิฟิกใต้คุณลักษณะเด่นด้านการยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลาย

ทั้งนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปลุกฝังคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่พบในทุกประเทศ ได้แก่ สถาบันครอบครัว ศาสนา สถาบันการศึกษา บทบาทรัฐ การมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กร ปรัชญา/ความเชื่อ/อุดมการณ์ ผู้นำ/บุคคลที่เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา และประวัติศาสตร์/ประสบการณ์จากอดีต

ในส่วนของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมให้กับผู้เรียนในโรงเรียนของประเทศไทยนั้น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ได้แก่ 1) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึง

ประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด แก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต 3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย 4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและ การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย และสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะและสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

จากจุดหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานจะพบว่า การจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีความสอดคล้องกับคุณธรรมร่วม ทั้งกลุ่มประเทศอาเซียน กลุ่มประเทศในเอเชีย และกลุ่มประเทศในยุโรป อเมริกาเหนือและแปซิฟิกใต้ โดยมุ่งส่งเสริมและสร้างค่านิยมด้านคุณธรรมให้กับผู้เรียนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่ 8 คุณลักษณะ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551) ได้แก่ รักษาชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ

อย่างไรก็ตาม คุณธรรมในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคนจะต้องได้รับการเรียนรู้และปลูกฝัง ซึ่งอาจยังไม่ครอบคลุมกับสภาพหรือบริบทในปัจจุบัน หรือสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรศึกษาและกำหนดคุณธรรมและลักษณะอันพึงประสงค์ของตนเอง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรมทั้งตามจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และความต้องการที่แท้จริงของแต่ละพื้นที่ โดยมีหลายหน่วยงานได้เสนอคุณธรรมที่ควรส่งเสริมให้กับผู้เรียน ทั้งสำนักโฆษณากลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ (2557) ที่ได้ประกาศนโยบายค่านิยมหลัก 12 ประการ ประกอบด้วย รักษาชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีความกตัญญู ใฝ่หาความรู้ รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทย มีศีลธรรม เข้าใจเรียนรู้ความเป็นประชาธิปไตย มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดำรงตนโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ และคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล (2552) เสนอว่าคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมของคนไทยควรมี 10 ประการ ได้แก่ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญู กตเวที ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความมีวินัย ความอดทน ความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร ความมีสติ และความพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมูลนิธิยุวสถิรคุณและศูนย์คุณธรรม (2557) ที่เสนอคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนคุณธรรมจริยธรรม ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม ควรมี 4 ประการ ได้แก่ รับผิดชอบต่อสังคม ซื่อสัตย์ พอเพียง และจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ โครงการสำรวจสถานการณ์คุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทย ปี 2561 ช่วงเดือนมกราคมถึงพฤษภาคมของศูนย์คุณธรรม (2561) พบว่า คุณธรรมที่เด็กและเยาวชนไทยควรได้รับการปลูกฝัง 5 อันดับแรก ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวที และความสุภาพมีสัมมาคารวะ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในปี 2560 ที่จัดเรียงคุณธรรม 5 ลำดับที่ควรปลูกฝังให้เด็กและเยาวชน ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวที และความขยันหมั่นเพียร และคุณธรรมเป้าหมายที่โรงเรียนคุณธรรมมุ่งพัฒนาในรอบปี พ.ศ.2557-2559 จำนวน 10 เรื่อง เรียงตามลำดับมากไปหาน้อย ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย จิตสาธารณะ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความพอเพียง การใฝ่เรียนใฝ่รู้ ความสะอาด มารยาทที่ดี ความกตัญญู และความสามัคคี (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560)

ดังนั้น คุณธรรมจำเป็นที่ควรส่งเสริมในปัจจุบันนี้ให้กับเด็ก และเยาวชนไทยจะประกอบด้วย ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์และความเป็นไทย ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย ความพอเพียง ความกตัญญูกตเวที ความรับผิดชอบ การศึกษาใฝ่เรียนรู้ การมีจิตสาธารณะ ความสามัคคีและสันติ ความอดทน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความขยันหมั่นเพียร ความเป็นประชาธิปไตย ความมุ่งมั่นในการทำงาน และการเคารพความแตกต่างและสิทธิมนุษยชน ซึ่งคุณธรรมจำเป็นเหล่านี้สอดคล้องกับทั้งค่านิยมด้านคุณธรรม จริยธรรมทั้งในและต่างประเทศ นโยบายการศึกษาชาติ รวมทั้ง ช่วยลดปัญหาวิกฤตคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย ที่พบว่า คนในสังคมต่างมุ่งแสวงหาความสุขจากการบริโภคจนขาดสติ การแก่งแย่งแข่งขัน เอาใจเอาเปรียบกัน การทุจริตคอร์รัปชัน ขาดความเอื้ออาทร ปัญหาความรุนแรงของครอบครัวและพฤติกรรมการขาดวินัยและความรับผิดชอบ การทะเลาะวิวาท การขาดจิตสำนึกต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การคุกคามสตรีและเด็ก การหลอกลวงในรูปแบบต่าง ๆ การกลั่นแกล้งและสร้างความเกลียดชังในโลกออนไลน์ (ศูนย์คุณธรรม (องค์กรมมหาชน), 2562) ทั้งนี้ แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมควรเกิดจากการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือของทุกสถาบันทางสังคมอย่างชัดเจน เพราะการส่งเสริมคุณธรรมควรเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่วัยทารก การกล่อมเกลาสั่งสอนในสิ่งที่ถูกผิด ทำให้มีพัฒนาการด้านจริยธรรมเพิ่มขึ้นตามลำดับขั้นวัย การอบรมสั่งสอนจากสังคมประเพณีที่ประกอบด้วย ครอบครัว สถานการศึกษา เพื่อน สื่อสารมวลชน และศาสนา ทำให้รู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ และการรู้จักตนเอง รู้จักมารยาททางสังคมและให้เกียรติผู้อื่น (นารี น้อยจินดา, 2556)

คุณธรรมสำหรับโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือ

โรงเรียนชายขอบ (marginalized school) คือ สถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่รัฐจัดตั้งขึ้นกระจายอยู่ในชุมชนขนาดเล็กที่อยู่ห่างไกลความเจริญตามบริเวณพื้นที่ดอยเขาแดนของประเทศไทย (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2561) โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้จัดการศึกษาให้กับ

นักเรียนที่อยู่บริเวณนั้น ซึ่งเป็นกลุ่มเด็กที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาสด้านต่าง ๆ เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา (พลพัทธชัย งามแสง เจริญวิทย์ สมพงษ์ธรรม และพฤทธิ ศรีบรรณพิทักษ์, 2559) เพื่อมุ่งปลูกฝังให้เด็กรู้จักและเห็นคุณค่าตนเอง มีทักษะในการดำรงชีวิตในสังคม ด้วยการจัดการศึกษาแบบยืดหยุ่นตามลักษณะของผู้เรียนและบริบทในแต่ละพื้นที่ อีกทั้งยังมีการฝึกทักษะอาชีพต่างๆ เพิ่มโอกาสเข้าถึงการศึกษาและพัฒนาให้ผู้เรียนมีศักยภาพทันต่อสังคมโลก (จินดารัตน์ โพธิ์นอก, 2561) เห็นได้ว่าการจัดการศึกษาของโรงเรียนชายขอบอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และความแตกต่างของสภาพแวดล้อมและบริบทของแต่ละพื้นที่ ที่สภาพชุมชนมีความแตกต่างทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษารวมทั้งโรงเรียนชายขอบมีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้ขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ จึงเกิดสภาพปัญหาการจัดการศึกษา ทั้งทางด้านการสื่อสารด้วยภาษาที่แตกต่างกัน ขาดทักษะชีวิต ความมีระเบียบวินัย ด้านสุขอนามัย ความสะอาด ด้านอุปนิสัย ขาดคุณธรรม จริยธรรมซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ซึ่งการขาดจิตสำนึกในเรื่องของคุณธรรม เกิดจากความคิดของเด็กส่วนใหญ่เป็นความคิดแบบอิงกลุ่ม ปฏิบัติตนตามเพื่อน ไม่แยกแยะผิดถูก ผู้เรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ฐานะยากจน ไม่เข้มแข็ง และประชากรวัยเรียนในช่วงวัยรุ่นมี ความเสี่ยงต่อยาเสพติด อบายมุขและก่อปัญหาทางสังคม (สำนักงานศึกษาธิการภาค 16, 2561)

ทั้งนี้ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2560) ได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาพื้นที่ชายแดน (พ.ศ.2560-2564) ขึ้นและได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาของโรงเรียนชายขอบ โดยการเสริมสร้างให้คนชายขอบอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย ให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัยที่ดี การแก้ไขปัญหาเสพติด และปัญหาอื่น ๆ ทางสังคม รวมทั้ง สร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ (พึงพาตนเอง เชื่อสัจย์ มีวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม) ของครอบครัวในการเลี้ยงดูบุตรหลาน โดยใช้กิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตประจำวัน จัดกิจกรรมหล่อหลอมพฤติกรรม อาทิ การตรงต่อเวลา การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง การทำงานเป็นกลุ่มคณะ สนับสนุนกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากแผนพัฒนาการศึกษาพื้นที่ชายแคว้นดังกล่าว หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาโรงเรียนชายขอบกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 ที่ประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา และจังหวัดแพร่ ได้กำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร การเรียน การสอน การวัดและประเมินผล โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาและปรับเปลี่ยนค่านิยมของผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม

มีวินัย มีจิตสาธารณะ มีทัศนคติและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัว กลุ่มสนใจ และชุมชน ที่สอดคล้องคุณธรรม จริยธรรม ความมีวินัย จิตสาธารณะ รวมทั้งบูรณาการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม คนตรี กีฬาเข้ากับกระบวนการเรียนรู้และวิถีชีวิต ปลุกฝังอุดมการณ์รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (สำนักงานศึกษาธิการภาค 16, 2561) ส่วนกลุ่ม จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 ที่ประกอบด้วยจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย จังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัด เพชรบูรณ์ และจังหวัดตาก ได้กำหนดประเด็นในการพัฒนาการศึกษา ได้แก่ การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ส่งเสริมการอาชีวศึกษา เพื่ออาชีพและการมีงานทำ ส่งเสริมระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ นวัตกรรมและการวิจัย และส่งเสริมการมีคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานศึกษาธิการภาค 17, 2561) ส่วนการจัดการเรียนการสอน คุณธรรมเพื่อเป็นการบ่มเพาะคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้กับผู้เรียนใน โรงเรียนชายขอบที่มีความเปราะบางและคุณลักษณะแตกต่างจากเด็กทั่วไป โดยเฉพาะเรื่องศาสนา คุณธรรม และคุณลักษณะ สามารถดำเนินการได้ ดังนี้ (นิตยา โพธิวงศ์, 2552)

ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) เน้นการรักษาความสะอาด พึ่งพาตนเอง ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ควรต้องเป็น ที่พึงให้ความอบอุ่นแก่นักเรียน

ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) เน้นการมีระเบียบวินัย อดทน ขยันหมั่นเพียร การทำงานเป็นทีม และ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน ปลุกฝัง คุณลักษณะอันพึง ประสงค์ 8 ประการ ได้แก่ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่าง พอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ

จากลักษณะสภาพแวดล้อมและบริบทของโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือที่มีความแตกต่าง หลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม รวมทั้ง แผนพัฒนาการศึกษาพื้นที่ชายแดนสำหรับการ จัดการศึกษาโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือที่มีลักษณะเฉพาะ ทำให้คุณธรรมจำเป็นสำหรับโรงเรียน ชายขอบทางภาคเหนือควรประกอบด้วย ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ความรักและภาคภูมิใจใน ความเป็นไทย ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความพอเพียง การใฝ่เรียนรู้ การมีจิตสาธารณะ ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ความมุ่งมั่นในการทำงาน การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ การตรงต่อเวลา โดยการส่งเสริมคุณธรรมสำหรับโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือควรเกิดจากความร่วมมือ

ทั้งจากครอบครัวที่ต้องปลูกฝัง บ่มเพาะ และกล่อมเกลาลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้กับบุตรหลานของตนเองผ่านวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน กับสถาบันการศึกษาที่ต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนโดยนำครอบครัวของเด็ก กลุ่มสนใจ และชุมชนมาร่วมกันจัดการเรียนการสอน ส่งผลให้สถาบันการศึกษาควรมีการปรับปรุงกลยุทธการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม โดยสร้างความร่วมมือ การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนและองค์กรระดับท้องถิ่น เพื่อระดมทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น ความหลากหลายอาชีพในชุมชนมาพัฒนาเป็นข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาในการบริหาร การจัดทำหลักสูตรพัฒนาอาชีพ และส่งเสริมบุคลากรให้มีรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (บุญเลื่อน แสงอรุณ, ภากิน ธารศิริ, สุชาติ ลีตระกูล และ พูลชัย ยาวีราช, 2558) และแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมสำหรับโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือควรดำเนินการในลักษณะการจัดเขตทางสังคม การได้รับประสบการณ์ และการเป็นแบบอย่างจากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชน กลุ่มศาสนา กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง การใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ และการให้รางวัลด้วยวิธีการที่เหมาะสม ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่สะอาด รื่นรมย์ มีบรรยากาศที่เด็กสามารถรับรู้ และเรียนรู้ถือเอาเป็นแบบอย่างได้ด้วยตนเอง รวมทั้ง สร้างและควบคุมระบบการสื่อสารในสังคมโลกออนไลน์ ให้เป็นช่องทางหนึ่งที่สำคัญในการแสดงความคิดเห็น การค้นหาตัวตน การถกเถียงปัญหาสังคม และความคิดเห็นอิสระที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงคุณธรรม จริยธรรมที่ดี (พระเรืองฤทธิ์ กิดข้างบน, 2558)

สรุป

การส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียนถือได้ว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาผู้เรียน เพราะคุณธรรมคือ ความดีงามที่ถูกปลูกฝังขึ้นภายในจิตใจ จนเกิดเป็นคุณลักษณะนิสัยที่ดีหรือหลักของการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล เป็นตัวช่วยพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี สามารถใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรวมถึงทำคุณประโยชน์ต่าง ๆ ให้แก่ตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะผู้เรียนในโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือที่มีลักษณะเฉพาะในหลาย ๆ ด้าน ทั้งภาษา วิถีชีวิต ความเชื่อ ทัศนคติ และพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งผู้ปกครองและชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จึงมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาน้อย รวมถึงขาดการดูแลเอาใจใส่จากผู้ปกครอง (สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการที่ 1, 2554) ซึ่งคุณธรรมจำเป็นสำหรับโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือควรบูรณาการทั้งคุณธรรมตามแนวคิดสากล คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แผนพัฒนาการศึกษาพื้นที่ชายแดน (พ.ศ.2560-2564) และยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือตอนบน 2 กับภาคเหนือตอนล่าง 1 จึงทำให้เกิดเป็นคุณธรรมจำเป็นสำหรับโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือ ที่ประกอบด้วย ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ความรักและภาคภูมิใจในความเป็น



ไทย ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย ความพอเพียง ความกตัญญูกตเวที ความรับผิดชอบ การศึกษาฟรี เรียนรู้ การมีจิตสาธารณะ ความสามัคคีและสันติ ความอดทน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความขยันหมั่นเพียร ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ความมุ่งมั่นในการทำงาน การเคารพความแตกต่างและสิทธิมนุษยชน การตรงต่อเวลา และการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการให้ความรู้สู่การลงมือปฏิบัติจนเกิดเป็นค่านิยมที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ และการแก้ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศ

ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียนชายขอบทางภาคเหนือ ทั้งสถาบัน ครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน กลุ่มศาสนา กลุ่มอาชีพ องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ควรเรียนรู้ความหมาย คุณลักษณะ วิธีการถ่ายทอด การสร้างบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม การประเมิน และช่องทางการสื่อสาร เกี่ยวกับคุณธรรม และศึกษาธรรมชาติและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้ชัดเจน เพื่อพัฒนาเป็นทักษะ ประสพการณ์ และแบบอย่างที่ดี รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร.
- _____. (2551). *แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- _____. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- เกษม วัฒนชัย. (2557). *โรงเรียนคุณธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: ธนรัช.
- จินดารัตน์ โพธิ์นอก. (2561, 13 มิถุนายน). *โรงเรียนชายขอบ. เติลนิวัตร*, น. 25.
- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่, และรุ่งเรือง สุขาภิรมย์. (2550). *รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่าง ๆ*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- ชาเลื่อง วุฒิจันทร์. (2544). *การจัดกิจกรรมในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้พัฒนาพฤติกรรมอุปนิสัย บุคลิกภาพ และคุณธรรมในจิตใจ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธงชัย สมบูรณ์. (2558). *การศึกษาไทย ลมหายใจของคนชายขอบ*. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2563, จาก http://www.edu.ru.ac.th/images/edu_pdf/education-2558.pdf
- นารี น้อยจินดา. (พฤศจิกายน 2555 – เมษายน 2556). *คุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย*. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต*, 7(2), 54-62.

- นิตยา โพธิ์วางค์. (2552). *เพื่อชีวิต...ความหวัง โรงเรียนชายขอบ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล
ธนาคารไทยพาณิชย์ร่วมกับสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- บุญเลื่อน แสงอรุณ, ภาคิน ธารศิริ, สุชาติ ลีตระกูล, และพลชัย ยาวิราช. (2558, กรกฎาคม-กันยายน).
สภาพปัญหาและแนวทางการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังคมพหุวัฒนธรรมตาม
แนวตะเข็บชายแดนภาคเหนือตอนบน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 9(3),
66-77.
- พระเทวินทร์ เทวินโท. (2544). *พุทธจริยศาสตร์*. นนทบุรี: สหมิตรพรินติ้ง.
- พระมหาจุฬาลงกูณ ฐเถื่อน. (2546). *ความกล้าหาญทางจริยธรรมในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในทศชาติ
ชาดก*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วิชาจริยศาสตร์ศึกษา). มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. (2542, 14 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 116 ตอนที่ 74ก,
น. 1-41.
- พระเรืองฤทธิ์ คัดข้างบน. (2558, พฤษภาคม-สิงหาคม). คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ตอนต้น กรณีศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
เชียงราย เขต 3 ในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. *บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงราย*, 8(17), 191-198.
- พลพัทธชัย งามแสง เจริญวิชัย สมพงษ์ธรรม และพฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. (2559, มกราคม - มิถุนายน).
การพัฒนากลยุทธ์การบริหารเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของ
โรงเรียนชายขอบ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 17(1), 33-46.
- มูลนิธิยุวสถิรคุณ และศูนย์คุณธรรม. (2557). *วิจัยและพัฒนากระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
จริยธรรมในโครงการกองทุนการศึกษา รุ่นที่ 1*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- ยนต์ ชุ่มจิต. (2558). *ความเป็นครู (Self actualization for teacher)*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ. (2560). *คุณธรรม จริยธรรมสำหรับผู้บริหารมืออาชีพ*. สงขลา: นำคิดป๋ไผ่โฆษณา.
- ศูนย์คุณธรรม. (2561). *โครงการสำรวจสถานการณ์คุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทย ปี 2561*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2557). *เอกสารชุดความรู้ “การส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ
ประเทศในกลุ่มอาเซียน”*. นนทบุรี: บริษัท อินฟินิท โกลบอลเทรด จำกัด.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2562). *10 ปราบฏการณ์ คุณธรรม จริยธรรม ในสังคมไทย มกราคม –
มิถุนายน 2562*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท 1924 สตูดิโอ จำกัด.
- ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2560). *บนเส้นทางสร้างคนดี*. กรุงเทพฯ: สหมิตร.



- สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล. (2552). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุขุมล เกษมสุข. (2548). การปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็ก. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุทธิวรรณ ดันตริจนาวงศ์ และศศิกาญจน์ ทวีสุวรรณ. (2552). การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ :
กรณีศึกษากลุ่มเด็กเยาวชนและข้าราชการภาครัฐ. รายงานการวิจัย กรมการศาสนากระทรวง
วัฒนธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). การพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและ
ทุรกันดาร. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2546). เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2551). สื่อ : บทบาทและความสำคัญต่อการเผยแพร่งาน
วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนพัฒนาการศึกษาพื้นที่ชายแดน (พ.ศ.2560-2564) ของ
กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2561, 13 มิถุนายน). โรงเรียนชาชอบ. เติลนิวัส, น. 25.
- สำนักงานศึกษาธิการภาค 16. (2561). ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษา กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 ในพื้นที่
รับผิดชอบของสำนักงานศึกษาธิการภาค 16 เชียงราย น่าน พะเยา และแพร่. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักงานศึกษาธิการภาค 17. (2561). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษา พ.ศ.2562-2565 ภาค 17.
กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการที่ 1. (2554). แผนปฏิบัติราชการศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2554
กลุ่มจังหวัดที่ 12 (ภาคเหนือตอนบน 2). เชียงใหม่: ผู้แต่ง.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร ตามหลักสูตร
แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- Covey, S. (2004). *The seven habits of highly effective people*. New York: Franklin Covey.
- Kant, I. (2008). *On the metaphysics of morals and ethics*. Translated by Thomas Kingsmill Abbott.
Virginia: Wilder Publications.
- Porter, F.B. (1980). *The Good life: Alternative in ethnics*. (h.p.): Macmillan.
